

ȚINUTURILE BOTOȘANI ȘI DOROHOI ÎNTRE ANII 1774 ȘI 1835

IOAN MURARIU

O istorie completă a ținuturilor Botoșani și Dorohoi de la înființarea lor ca unități administrativ-teritoriale și pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cînd au devenit județe, încă nu s-a scris pînă în prezent. Este drept că în ultimii ani s-au întocmit numeroase monografii de localități și s-au scris o serie de articole și studii, îndeosebi în prestigioasa revistă „Hierasus“, dar pentru redactarea istoriei celor două ținuturi moldovenești încă mai trebuiesc cercetate multe izvoare istorice, îndeosebi documentele din arhive.

În această lucrare nu ne propunem să prezentăm istoria completă a ținuturilor Botoșani și Dorohoi în perioada menționată, ci doar să punctăm cîteva aspecte de ordin *administrativ, demografic și economic* din anul 1774, cînd împărțirea ținuturilor în ocoale a devenit mai clară, și pînă în anul 1835, cînd ținuturile Botoșani și Dorohoi și-au schimbat înfățișarea, ca urmare a desființării micilor ținuturi vecine, Hirlău și Herța.

*

1. *Împărțire administrativă.* În perioada de care ne ocupăm, adică în feudalismul tîrziu, pe teritoriul actualului județ Botoșani s-au aflat ținuturile *Dorohoi, Botoșani*, precum și o mare parte a ținutului *Hirlău*¹.

Deși cu mult mai vechi, ținutul *Dorohoi*, este menționat pentru prima dată într-un document din 23 aprilie 1546². La începutul secolului al XVIII-lea Dorohoiul — „tîrg nu prea însemnat“, după expresia lui Dimitrie Cantemir — era nu numai reședința ținutului cu același nume, dar și reședința vornicului *Țării de Sus*³. Pe vremea aceea, din ținutul

1 În anul 1774 numeroase sate din actualul județ Botoșani aparțineau de ocoalele Bahlui, Jijia și Coșula din ținutul Hirlău (vezi *Moldova în epoca feudalismului*, Editura Știința, Chișinău, 1975, vol. VII, partea II, p. 223—256). În anul 1803 multe sate din sudul și sud-estul județului Botoșani făceau parte din ocoalele Miletin, Jijia și Prut ale ținutului Hirlău (Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 321—327). În perioada 1803—1816, la o dată ce încă nu poate fi precizată, tîrgul Ștefănești cu întreg ocolul Prutului a trecut de la ținutul Hirlău la ținutul Iași (Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862* (I), în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași, XIX, 1982, p. 373).

2 V. Lungu, *Ținuturile Moldovei pînă la 1711 și administrarea lor*, în „Cercetări istorice“ — revistă de istorie românească vol. XVII, 1943, p. 20.

3 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Acad. R. S. R., București, 1973, p. 81.

Dorohoi făcea parte și târgul *Ștefănești*, care mai târziu avea să treacă la ținutul Hîrlău, apoi la ținutul Iași.

La început, ținutul Dorohoi, ca și celelalte, era condus de *pîrcălabi*. Către mijlocul secolului al XVIII-lea, în timpul celei de-a doua domnii a lui *Constantin vodă Mavrocordat* (1741—1743), în Moldova s-a făcut o reformă administrativă prin care s-a stabilit ca în fruntea ținuturilor mari — între care se număra și Dorohoiul — să fie cîte doi *ispravnici*, iar în fruntea ținuturilor mici, numai cîte unul⁴. Tot prin această reformă au fost înființate *ocoalele*, care erau unități administrativ-teritoriale mai mici decît ținuturile. În fruntea ocoalelor erau *ocolașii* sau *privighetorii de ocol*. Ei se subordonau ispravnicilor ținutului din care făcea parte ocolul respectiv⁵.

În anul 1774 ținutul Dorohoi cuprindea ocoalele *Tîrgului*, *Prutului* și *Bașeului*. În perioada 1774—1803, la o dată ce încă nu ne este cunoscută, s-a organizat și ocolul *Coșulei* (vezi *anexa nr. 1*).

La începutul epocii regulamentare, mai exact în anul 1835 au fost desființate micile ținuturi Herța, Hîrlău și Cîrligătura⁶. Fostul ținut *Herța*, cu târgurile *Herța* și *Mamornița*, a fost înglobat în ținutul vecin, Dorohoi. Tot în anul 1835 domnul Mihail Sturdza a hotărît ca reședința ținutului Dorohoi să se mute din orașul Dorohoi în târgul *Mihăileni* (fostul *Tîrg Nou*), care era proprietatea sa⁷.

Ținutul *Botoșani*, care în secolele XVII—XVIII făcuse parte din ținutul Hîrlău, este menționat pentru prima oară în anul 1741⁸. Totuși, în anii următori, ca de exemplu în 1769, el apare din nou ca făcînd parte din ținutul Hîrlău⁹. Abia în cataografiile din 1772 și 1774 este menționat definitiv și ținutul Botoșani între celelalte ținuturi ale țării românești Moldova¹⁰.

Pînă în anul 1828 acest ținut a constituit principala sursă de venituri pentru soțiile domnilor Moldovei¹¹.

La sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului următor ținutul Botoșani cuprindea ocoalele *Cîmpului*, *Siretului* și *Tîrgului* (vezi *anexa nr. 1*). Acest ținut avea „o formă bizară, nenaturală”, el era un ținut „cu suprafață mică, dar cu hotare întinse” — după cum afirma, în 1957, marele istoric C. C. Giurescu¹². În anul 1835, odată cu

4 N. Grigoraș, *Reformele cu caracter administrativ din Moldova ale lui Constantin Mavrocordat*, în „Cerceiări istorice”, Muzeul de istorie al Moldovei, Iași, VII, 1976, p. 132 și urm. În cîteva ținuturi conducătorii se numeau *vornici*, *pîrcălabi* sau *staroști* (*Ibidem*).

5 Adrian Macovei, *op. cit.*, p. 363. Vezi și partea a II-a acestui studiu care s-a publicat în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași XX, 1983, p. 155.

6 *Ibidem*, partea a II-a, 1983, p. 158 și 161. Ținutul *Herța* fusese înființat în perioada 1785—1789 (*Ibidem*, partea I, p. 371).

7 *Ibidem*, partea a II-a, 1983, p. 162—163.

8 Adrian Macovei, *op. cit.*, partea I, p. 362.

9 *Ibidem*, p. 365.

10 *Ibidem*, p. 366.

11 *Ibidem*.

12 C. C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, Editura Științifică, Buc., 1957, p. 68.

înglobarea unei părți a ținutului Hîrlău, care s-a desființat chiar atunci, ținutul Botoșani a căpătat un contur mai firesc.

*

2. *Creșterea populației.* Pentru ținuturile Botoșani și Dorohoi — ca și pentru întreg spațiul geografic locuit de români — perioada feudalismului târziu se caracterizează, între altele, și printr-o „revoluție demografică“, după expresia unui mare istoric ieșean¹³. Este vorba nu numai de un ritm de creștere fără precedent a populației rurale și urbane, ci și de o importantă modificare a structurii sociale.

Populația totală a ținutului Botoșani era de 9 770 locuitori în anul 1774, și de 27 945 în 1803. În aceeași perioadă populația ținutului Dorohoi a sporit de la 18 520 la 29 410 locuitori (vezi *anexa nr. 2*). Numărul satelor din ținutul Botoșani a crescut de la 45 în 1774, la 73 în 1816, iar al celor din ținutul Dorohoi, de la 60 la 78 (vezi *anexa nr. 1*). După două decenii, în 1835 ținutul Botoșani număra 92 de așezări omenești, iar ținutul Dorohoi, care includea acum și teritoriul fostului ținut Herța, 198 de așezări¹⁴.

În perioada de sfîrșit a feudalismului a crescut mult și populația urbană a celor două ținuturi. Astfel, între anii 1774 și 1832 numărul locuitorilor din orașele și târgurile ținuturilor Botoșani și Dorohoi a crescut de peste patru ori*. Important este și faptul că în prima jumătate a secolului al XIX-lea pe teritoriul actualului județ Botoșani au fost înființate șapte târguri noi: Tîrgu Nou (Mihăileni), Săveni, Sulița, Bucecea, Frumușica¹⁵, Darabani și Rădăuți-Prut (vezi *anexa nr. 3*). În toate aceste târguri, ca și în vechile orașe Dorohoi, Botoșani și Ștefănești, își desfășurau activitatea numeroși meșteșugari și negustori. În anul 1831, în așezările urbane din cele două ținuturi au fost înregistrați 1 260 de negustori (vezi *anexa nr. 4*), ceea ce reprezenta 6,3% din totalul populației acestor așezări. După o altă statistică din acel an, numărul meșteșugarilor și negustorilor din localitățile Botoșani, Sulițoiaia și Bucecea se ridica la 832 (vezi *anexa nr. 5*).

În orașele și târgurile din cele două ținuturi mai trăiau și alte categorii de populație: boieri, preoți, slujbași ai ocîrmuirii, slugi etc. În orașul Botoșani, care, ca mărime, era al doilea din Țara Moldovei, trăiau în anul 1832 un număr de 124 familii boierești¹⁶. Cifra este impresionantă, ea reprezentînd aproape 1/5 din totalul familiilor boierești ce locuiau în cele 40 de așezări urbane, cîte avea atunci Moldova.

13 Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848*, Editura Junimea, 1980, p. 115—141; Idem, *Istoria modernă a României*, Editura didactică și pedagogică, Buc., 1985, p. 55—59.

14 C. C. Giurescu, op. cit., p. 216 și 230.

* Creșterea populației urbane — dar și rurale — era încetinită din timp în timp de izbucnirea unor epidemii, cum a fost cea de holeră din anul 1831 (vezi *anexa nr. 6*).

15 Pînă în anul 1835 târgul Frumușica a făcut parte din ținutul Hîrlău.

16 Ecaterina Negruți-Munteanu, *Date noi privind structura demografică a târgurilor și orașelor moldovenesti la 1832*, în „Populație și societate“ (sub redacția prof. Ștefan Pascu), Editura Dacia, Cluj, 1972, anexa I.

*

3. *Dezvoltarea economică.* În perioada de sfârșit a feudalismului, odată cu creșterea populației, dezvoltarea forțelor de producție și a pieții interne, limitarea treptată a dominației otomane și liberalizarea comerțului exterior, *agricultura* Moldovei — deci și a ținuturilor Botoșani și Dorohoi — a cunoscut transformări profunde. Domeniul feudal, organizat multe secole pe principiul satisfacerii prin dijmă a nevoilor de subzistență, a început acum a fi organizat pe baze noi, impuse de dezvoltarea schimburilor interne și de integrarea tot mai vizibilă a Moldovei în circuitul comerțului european. Mijloacele prin care marii boieri au încercat — și au reușit — să obțină cantități tot mai mari de cereale pentru piața internă și externă au fost creșterea rezervei boierești de teren arabil, pășuni și finețe, precum și creșterea deghizată a obligațiilor de clacă ale țăranilor. În anul 1833 rezerva boierească de pe moșia Cristinești (ținutul Dorohoi) cuprindea, după calculele noastre, 41,66% din totalul terenului arabil, 42,28% din finețe și 33,3% din imaș. Tot în acel an, și tot după calculele noastre, un țăran clăcaș din Cristinești trebuia să efectueze în folosul stăpînului, adică al vistiernicului Iordache Roset Roznovanu, un număr de circa 55 zile de muncă¹⁷. Situația va fi fost asemănătoare și pe alte moșii.

În anul 1839, în cele două ținuturi existau 348 de moșii. Dintre acestea, doar 16 erau în întregime răzășești, iar 3 parțial răzășești. Celelalte — adică 97% din total — aparțineau boierilor sau mănăstirilor (vezi *anexa nr. 12*).

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, dar mai ales în perioada regulamentară, boierii cultivau pe rezervele lor de teren arabil mult grâu pentru export, apoi secară, orz, ovăz, popușoi, mălai, cartofi etc. În anul 1841, cantitatea de grâu și cartofi obținută de boierii botoșăneni și dorohoieni pe rezervele lor era cu mult superioară celei obținută de țăranii clăcași pe loturile lor tot mai mici, primite în folosință anuală. Numai la popușoi producția obținută de țăranii a fost mai mare ca aceea a boierilor, și aceasta din cauză că, pe vremea aceea, țăranii însăvînțau mari suprafețe cu această plantă, atât de importantă pentru alimentația lor. (vezi *anexa nr. 13*).

Alături de agricultură, altă, ocupație de bază a locuitorilor din cele două ținuturi a constituit-o *creșterea animalelor*. Pînă în epoca regulamentară boierii, mănăstirile și țăranii realizau mai mari venituri bănești din vînzarea animalelor și a produselor animale în iarmaroace sau în zilele de tîrg săptămînale, decît din vînzarea cerealelor. Nu numai țăranii, dar și orășenii erau buni crescători de animale, căci în jurul tîrgurilor existau întinse suprafețe de pășuni și finețe. De fapt, majoritatea tîrgurilor aveau aspectul unor sate mai mari. În anul 1832, după o statistică, cei 13 796 locuitori ai orașului Botoșani posedau 1 288 cai,

17 Ioan Murariu, *Rezerva feudală și mărimea reală a clăcii pe moșia Cristinești (ținutul Dorohoi) în anul 1833*, în „Hierasus“, Muzeul județean de istorie Botoșani, anuar '79, p. 152.

320 boi, 602 vaci, 1 273 oi și 1 231 porci. Numeroase animale domestice creșteau și locuitorii altor Țiguri, în special cei din Dorohoi, Țirgu Nou și Săveni (vezi *anexa nr. 11*).

Pînă la începutul epocii regulamentare „industria” celor două ținuturi era reprezentată doar de un număr restrîns de ateliere meșteșugărești. Dintr-un „extract statisticesc” pe anul 1832, păstrat în Arhivele Statului din Iași, aflăm că în cele 6 așezări urbane ale ținuturilor Botoșani și Dorohoi existau, în total, 5 ateliere de luminări, 3 de pălării, 22 de piele, 6 de găitanuri, 8 de sapon, precum și 4 mori de apă și 49 velnițe (vezi *anexa nr. 7*). Din alte statistici pe același an, 1832, aflăm că în așezările urbane respective funcționau 8 mori de apă, 7 mori de cai, 43 de „fabrici”, adică ateliere, și 49 velnițe (vezi *anexa nr. 8*).

Mulți meșteșugari își practicau meseria prin sate, lucrînd la comandă sau pentru piață, dar numărul lor exact nu poate fi cunoscut pentru perioada anterioară introducerii Regulamentului Organic. Totuși, printr-o muncă foarte migăloasă, cercetătorii ar putea stabili numărul aproximativ al meșteșugarilor de prin sate în anii 1774, 1820 și 1831, cercetînd cu atenție ocupațiile care însoțesc numele de botez cu care au fost înregistrați mulți săteni în cataografiile fiscale efectuate în acei ani.

Creșterea producției agricole vegetale și animale, a celei meșteșugărești, precum și dezvoltarea orașelor și Țigurilor au constituit factori ce au impulsivat dezvoltarea comerțului intern, cu toate monopolurile și îngrădirile feudale existente. Intensificarea schimburilor interne rezultă, înainte de toate, din creșterea numărului de negustori, ca intermediari între producători și consumatori. În anul 1831, numai în orașul Botoșani își desfășurau activitatea 748 de negustori, iar în orașul Dorohoi, 278 (vezi *anexa nr. 4*). Între negustori exista o anumită specializare. De exemplu, negustorii din Botoșani, Sulițoaia și Buccea practicau, în total, 22 ramuri de negoț, cei mai mulți fiind precupeții, crîșmarii, negustorii de vite, rachierii, lipscanii, bogasierii și bacalii (vezi *anexa nr. 5*). Cei mai mulți negustori patentari erau socotiți de starea a III-a, adică mici (vezi *anexa nr. 9*). O bună parte dintre negustori erau sudiți, adică supuși ai Consulatelor din Iași ale Austriei, Franței, Prusiei, Rusiei sau Angliei (vezi *anexa nr. 10*). Acest fapt le crea o situație privilegiată din punct de vedere fiscal și juridic față de ceilalți negustori, numiți „raele”, și care se supuneau legilor Moldovei. Domnia a încercat de cîteva ori, dar fără prea mare succes, să reducă numărul negustoriilor sudiți.

În anul 1831 în orașul Botoșani au fost înregistrați 128 negustori de vite, adică mai mulți decît în oricare alt oraș al Moldovei, inclusiv capitala. Acest fapt ne dovedește că în feudalismul tîrziu orașul Botoșani era cel mai mare centru al comerțului cu vite din Moldova, aici venind și mulți negustori străini. Un anume loc din Botoșani purta pe atunci denumirea de *Țirgul Cailor*.

Dar orașul Botoșani mai era renumit și pentru zilele de Țirg săptămînale, organizate în vederea aprovizionării Țirgoveților cu diferite

produse alimentare etc. O anumită parte din piața orașului se numea *Tîrgul Făinei* — denumirea fiind dată, desigur, după felul mărfii ce se vindea acolo ¹⁸.

Negustorii erau organizați pe *bresle*, în funcție de felul negoțului practicat. Un document din anul 1814 amintește de un oarecare Marin Odagiu, care era *starostele* breslei bacalilor din Botoșani ¹⁹.

Schimburile comerciale se făceau nu numai în dughene sau în piețe, ci și cu ocazia *iarmaroacelor*, al căror număr a crescut mult în perioada de sfîrșit a feudalismului. Unii mari boieri, din dorința de a-și valorifica la fața locului animalele, produsele animale, băuturile alcoolice și cerealele, au cerut și au obținut de la domni hrisoave pentru organizarea de iarmaroace pe propriile lor moșii. În perioada de care ne ocupăm au fost înființate noi iarmaroace la Herța (1802), Cocorăni (1818), Vlădeni sau Tîrgu-Nou (1826) și Bucecea (1828) ²⁰.

În activitatea lor comercială negustorii erau împiedicați de menținerea relațiilor de producție feudale, a monopolurilor feudale, vămilor interne, brudinii, dominației străine etc. Din aceste cauze, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea ei s-au alăturat acelor forțe sociale care au luptat pentru abolirea relațiilor de producție vechi, feudale, pentru progres social-economic, pentru o cultură națională, pentru unirea și independența întregului popor român.

G L O S A R

abager=vînzător de abă (țesătură groasă, din lînă).

ahtarlic=parfumerie.

bacal (*băcan*)=negustor care vindea cu amănuntul diferite produse alimentare.

bogasier=negustor de stofe și pînzeturi.

brașovean=negustor care vindea mărfuri aduse din Brașov.

catagrafie=recensămînt.

cavaf=vînzător de încălțăminte de calitate inferioară.

chilă (*de Galați*)=308 kg. Chila de Istanbul era de zece ori mai mică (30,8 kg).

dimerlie (*dimirlie*)=uintate de măsură pentru cereale. Cuprindea 11—12 ocale (sau 14—15 kg).

lipscan=negustor de pînzeturi și alte mărfuri aduse din Lipsca (Leipzig).

păscar=negustor de pește.

pitar (*chitar*)=vînzător de pîine.

spișer=farmacist

¹⁸ Idem, *Organizarea negustorilor și a comerțului intern al Moldovei între anii 1774 și 1832* în „Memoria antiquitatis“, IX—XI (1977—1979“, Muzeul de istorie din Piatra Neamț, 1985, p. 540.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Idem, *Iarmaroace și tîrguri săptămînale în Moldova (1774—1832)*, în „Hie-rasus“, Muzeul de istorie Botoșani, anuar 1981, anexa nr. 2, p. 144—145.

sudit = negustor sau meșteșugar străin, uneori și pămîntean supus unui Consulat străin din Iași.

telal = crainic ; strigător pentru bunurile scoase de vînzare.

velniță = instalație pentru fabricat rachiu sau țuică.

LES CONTRÉES DE BOTOȘANI ET DE DOROHOI ENTRE 1774 ET 1835

L'auteur analyse seulement les trois suivants aspects de l'histoire des contrées de Botoșani et de Dorohoi :

1. La division administrative.
2. L'augmentation de la population.
3. Le développement économique.

L'article est accompagné par 13 anexes (tableaux statistiques) et par un glossaire.

Anexa nr. 1

*Impărțirea administrativă a ținuturilor Botoșani și Dorohoi la sfârșitul
secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*

Nr. crt.	Denumirea ținuturilor și a ocoalelor	Numărul satelor sau țărgurilor în anul		
		1774 *	1803 **	1816 ***
A. ȚINUTUL BOTOȘANI		45	69	73
1.	Ocolul Cîmpului	13	25	28
2.	Ocolul Siretului	15	20	20
3.	Ocolul Țîrgului	16	23	24
—	Orașe și țărguri	1	1	1
B. ȚINUTUL DOROHOI		60	67	78
1.	Ocolul Țîrgului	12	14	18
2.	Ocolul Prutului	16	19	21
3.	Ocolul Bașăului	31	15	22
4.	Ocolul Coșulii	****	18	26
—	Orașe și țărguri	1	1	1

* *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 486—534 ; partea a II-a, p. 184—208.

** Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 300—318.

*** Corneliu Istrati, *Condica Viteriei Moldovei în anul 1816*, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași supliment, (I)*, Iași, 1979, p. 91—99.

**** În anul 1774 nu exista acest ocol.

Anexa Nr. 2

Populația aproximativă a ținuturilor Botoșani și Dorohoi între anii 1774 și 1816

Anii	Numărul locuitorilor din ținuturile	
	Botoșani	Dorohoi
1774 *	9 770	18 520
1803 **	27 945	29 410
1816 ***	24 145	20 455

* *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 534—535 ; partea a II-a, p. 209.

** Th. Codrescu, *Uricariu*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 300—318.

*** Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, supliment (1), Ed. Acad. R. S. R., Iași, 1979, p. 95 și 99. Populația celor două ținuturi a crescut între anii 1803 și 1816 atât datorită sporului natural, cât și datorită creșterii numărului de sate. Dacă numărul locuitorilor din anul 1816 este, aparent mai mic decât cel din 1803, acest lucru se explică prin faptul că în *Condica Visteriei Moldovei* pe anul 1816 n-au fost înregistrați toți locuitorii, ci numai birnicii.

Notă : Pentru a afla numărul locuitorilor, am înmulțit numărul familiilor cu coeficientul 5, cum se obișnuiește.

Anexa Nr. 3

*Populația urbană a ținuturilor Botoșani și Dorohoi între anii 1774 și 1859 **

Nr. crt.	Orașul sau tîrgul	A N I I				
		1774	1803	1832	1845	1859
1.	Botoșani 1	2 665	4 505	13 796	28 290	27 147
2.	Dorohoi 1	885	1 480	1 702	5 115	6 049
3.	Ștefănești 1	685	1 1615	1 703	1 505	2 114
4.	Tg. Nou (Mihăileni) 1	**	255	1 043	1 995	3 653
5.	Săveni 2	**	**	602	270	711
6.	Sulița 2	**	**	973	1 140	2 858
7.	Bucecea 2	**	**	114	215	855
8.	Frumușica 2	**	**	89	240	478
9.	Darabani 2	**	**	**	1 120	1 641
10.	Rădăuți-Prut 2	**	**	**	215	923
TOTAL		4 235	7 855	20 022	40 105	46 429

* Ecaterina Negruți, *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, XII, 1975, anexa nr. 1. Pentru anul 1845 vezi Gheorghe Platon, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Carpica”, Muzeul de istorie Bacău, III, 1970, anexa II.

** La data respectivă încă nu erau declarate târguri. 1=orașe. 2=tîrguri.

Notă: În prima jumătate a secolului al XIX-lea orașul Ștefănești a făcut parte din ținutul Hirleu apoi din ținutul Iași. Tîrgul Frumușica a aparținut de ținutul Hirleu pînă în anul 1835, apoi de ținutul Botoșani.

Anexa Nr. 4

*Nămărul negustorilor din orașele și târgurile ținuturilor Botoșani și Dorohoi
între anii 1774 și 1831 **

Nr. crt.	Orașul sau târgul	A n i i		
		1774	1820	1831
A. ȚINUTUL BOTOȘANI				
1.	Botoșani	57	97	748
2.	Bucecea	**	**	16
3.	Sulițoaia	**	**	62
B. ȚINUTUL DOROHOI				
1.	Dorohoi	4	7	278
2.	Tîrgu-Nou	**	**	153
3.	Săveni	**	**	3

* Ioan Murariu, *Dezvoltarea păturii negustorești în Moldova între anii 1774 și 1829*, în „Studii și cercetări științifice”, Institutul Pedagogic Bacău, 1974, anexele nr. 1, 2 și 3.

** La acea dată nu erau considerate târguri.

Anexa Nr. 5

*Numărul meșteșugarilor și negustorilor din târgurile ținutului Botoșani
în anul 1831 **

Nr. crt.	Meșteșugari și negustori	Orașul sau târgul			
		Botoșani	Sulițoaia	Bucecea	TOTAL
1.	lipscani	43 ✓	3	—	46
2.	bogasieri	33 ✓	—	—	33
3.	abageri	8 ✓	—	—	8
4.	bacali	30 ✓	—	—	30
5.	chiristigii	1 ✓	—	—	1
6.	pascari	11 ✓	—	—	11
7.	precupeți	174 ✓	26	1	201
8.	cavafi	15 ✓	—	—	15
9.	lipoveni	11 ✓	1	—	12
10.	pitari	29 ✓	4	—	33
11.	brașoveni	3 ✓	—	—	3
12.	crișmari	127 ✓	7	—	134
13.	spițeri	3 ✓	—	—	3
14.	cafeștii	12 ✓	—	—	12
15.	rachieri	75 ✓	19	14	108
16.	velniceri	6 ✓	—	—	6
17.	telali	7 ✓	—	—	7
18.	ahtarlicuri	24 ✓	1	1	26
19.	tiutiungii	7 ✓	—	—	7
20.	berari	1 ✓	1	—	2
21.	zarafi	6 ✓	—	—	6
22.	posesorii și neguțitorii de vite	128 ✓	—	—	128
TOTAL		754	62	16	832

* Arh. St. Iași, fond *Vistierie*, Tr. 885, op. 1011/200.

Anexa Nr. 6

*Epidemia de holeră în orașele și târgurile ținuturilor Botoșani și Dorohoi
în anul 1831 **

Nr. crt.	Orașul sau târgul	Total locuitori	Decedați de holeră	% față de totalul populației
A. ȚINUTUL BOTOȘANI				
1.	Botoșani	13 796	710	5,15
2.	Sulițoaia	973	186	19,11
3.	Bucecea	114	—	—
B. ȚINUTUL DOROHOI				
1.	Dorohoi	1 702	**	**
2.	Tîrgu-Nou	1 043	**	**
3.	Săveni	602	—	—

* Ecaterina Negruți-Munteanu, *Date noi privind structura demografică a ținuturilor și orașelor moldovenești la 1832*, în „Populație și societate”, vol. I, Editura Dacia, Cluj, 1972 (sub redacia prof. Ștefan Pascu), anexa VII; Ecaterina Negruți *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, vol. XII, Ed. Acad. R. S. R., 1975, anexa nr. 1.

** Fiind deteriorate, documentele nu pot fi citite (Ecaterina Negruți-Munteanu, *op. cit.* sus).

Anexa Nr. 7

*„Industria” tirgurilor din ținuturile Botoșani și Dorohoi în anul 1832 potrivit unui „extract statisticesc” **

Nr. crt.	Ateliere de :	Ținutul Botoșani			Ținutul Dorohoi			TOTAL
		Botoșani	Sulițoaia	Bucecea	Dorohoi	Tg. Nou	Săveni	
1.	luminări	1	1	—	1	2	**	5
2.	pălării	3	—	—	—	—	**	3
3.	piele	22	—	—	—	—	**	22
4.	găitanuri	6	—	—	—	—	**	6
5.	sopon	8	—	—	—	—	**	8
6.	mori de apă	3	—	—	1	—	**	4
7.	velnițe	5	4	—	21	19	**	49
TOTAL		48	5	—	23	21	**	97

* Arh. St. Iași, fond *Vistierie*, Tr. 644, op. 708, dosarele nr. 411 și 375.

** Nu ni s-au păstrat date statistice.

Anexa Nr. 8

*„Industria” orașelor și tirgurilor din ținuturile Botoșani și Dorohoi în anul 1832 **

Nr. crt.	Orașul sau târgul	Felul „industriei”						TOTAL
		Botoșani **	Sulițoaia **	Bucecea **	Dorohoi ***	Tg. Nou ***	Săveni ***	
1.	Mori de apă	3	—	—	4	—	1	8
2.	Mori de cai	—	—	—	4	3	—	7
3.	Nr. „fabricilor”	40	—	—	1	2	—	43
4.	Velnițe	5	4	—	21	19	—	49
TOTAL		48	4	—	30	24	1	107

* Ecaterina Negruți Munteanu, *Date noi privind structura demografică a tirgurilor și orașelor moldovenești la 1832*, în „Populație și societate”, Editura Dacia, Cluj, 1972 (sub redacția prof. Ștefan Pascu), anexa I.

** Orașe sau târguri din ținutul Botoșani.

*** Orașe sau târguri din ținutul Dorohoi.

Anexa Nr. 9

*Numărul negustorilor patentari din orașele și ȋrgurile ȋnuturilor
Botoșani și Dorohoi în anul 1832 **

Nr. crt.	Orașul sau ȋrgul	Total negustori patentari	Din care de			
			Starea I-a	Starea a II-a	Starea a III-a	Starea Calfe
A. Ținutul Botoșani						
1.	Botoșani	627	29	121	340	137
2.	Sulițoaia	40	—	1	25	14
3.	Bucecea	10	—	—	10	—
B. Ținutul Dorohoi						
1.	Dorohoi	112	4	13	95	—
2.	Țirgu-Nou	50	—	—	50	—
3.	Săveni	10	—	—	10	—
	TOTAL	849	33	135	530	151

* Ioan Murariu, *Dezvoltarea păturii negustorești în Moldova între anii 1774 și 1829*, în „Studii și cercetări științifice”, Institutul Pedagogic Bacău,, 1974, anexa nr. 4.

Anexa Nr. 10

*Numărul sudiiilor din orașele și ȋrgurile ȋnuturilor Botoșani și Dorohoi
în anul 1832 **

Nr. crt.	Orașul sau ȋrgul	TOTAL SUDIȚI (supuși străini)	Din care :				
			Austrieci	Francezi	Prusaci	Ruși	Englezi
A. Ținutul Botoșani							
1.	Bucecea	1	1	—	—	—	—
2.	Botoșani	413	113	85	95	75	75
3.	Tg. Sulițoaiei	3	2	—	1	—	—
B. Ținutul Dorohoi							
1.	Dorohoi	24	20	—	—	2	2
2.	Țirgu-Nou	13	12	—	1	—	—

* Ioan Murariu, *Dezvoltarea păturii negustorești în Moldova între ani 1774 și 1829*, în „Studii și cercetări științifice”, (seria istorie-filologie), Institutul Pedagogic Bacău, 1974, p. 104 (anexa nr. 5).

Anexa Nr. 11

*Numărul animalelor domestice existente în orașele și ținuturile
Botoșani și Dorohoi în anul 1832 **

Nr. crt.	Orașul sau târgul	Totalul locuitorilor	Numărul animalelor				
			Cai	Boi	Vaci	Oi	Porci
A. Ținutul Botoșani							
1.	Botoșani	13 796	1 288	320	602	1 273	1 231
2.	Sulițoaia	973	—	—	—	—	—
3.	Bucecea	114	7	—	19	20	—
B. Ținutul Dorohoi							
1.	Dorohoi	1 702	198	300	345	242	447
2.	Țirgu-Nou	1 043	95	54	158	75	195
3.	Săveni	602	42	129	173	923	187

* Ecaterina Negruți-Munteanu, *Date noi privind structura demografică a ținuturilor și orașelor moldovenești în 1832*, în „Populație și societate”, Editura Dacia, Cluj, 1972 (sub redacția prof. Ștefan Pascu), anexa 1.

Anexa Nr. 12

*Numărul și felul moșiilor din ținuturile Botoșani și Dorohoi în anul 1839 **

Nr. crt.	Felul moșiilor	Numărul moșiilor din ținutul	
		Botoșani	Dorohoi
1.	Boierești	138	141
2.	Mănăstirești	21	24
3.	Răzășești	10	6
4.	Boierești și mănăstirești	2	—
5.	Boierești și răzășești	2	1
6.	Mănăstirești și răzășești	—	—
7.	Boierești, mănăstirești și răzășești	—	—
TOTAL		173	175 **

* Gheorghe Platon, *Domeniul feudal din Moldova în preajma revoluției de la 1848*, Editura Junimea, Iași, 1973, anexa nr. 1, p. 175.

** Pentru trei moși din ținutul Dorohoi nu se face nici o specificare (*Ibidem* nota nr. 3).

Anexa Nr. 13

Producția de cereale și cartofi în ținuturile Botoșani și Dorohoi în anul 1841 *

Nr. crt.	Denumirea produselor	Unitatea de măsură	Producția obținută de			
			Locuitori (țărani)		Proprietari (boieri)	
			Ținutul Botoșani	Ținutul Dorohoi	Ținutul Botoșani	Ținutul Dorohoi
1. Grâu	chile **		2 103	4 989	10 262	8 693
	dimerlii ***		18	15	8	—
2. Secară	chile		1 671	1 892	4 567	5 709
	dimerlii		5	17	9	—
3. Orz și ovăz	chile		3 944	5 395	4 224	7 952
	dimerlii		1	2	4	5
4. Păpușoi	chile		13 570	45 226	12 628	24 222
	dimerlii		15	—	14	—
5. Mălai	chile		203	404	153	944
	dimerlii		19	—	10	10
6. Cartofi	chile		4 297	15 661	7 126	36 883
	dimerlii		2	10	1	6

* Gh. Platon, *Domeniul feudal din Moldova în preajma revoluției de la 1848*, Editura Junimea, Iași, 1973, anexa II, p. 176.

** *Chila de Galați* cântărea 308 kg.

*** *Dimerlia (banița)* cuprindea 11—12 ocale sau 14—15 kg.